

LHĪMAK'ALHKĀMA'

3

L H Ī M A K ' A L H K Ā M A '

3

Instituto Lingüístico de Verano
en cooperación con la
Dirección General de Asuntos Indígenas
de la
Secretaría de Educación Pública
México, D. F.

1.50501.8

1958

LA TERCERA CARTILLA EN TEPEHUA

Considerando que la forma de lograr un castellano más efectivo y racional es enseñando a leer y a escribir primero en la lengua materna, esta cartilla se ha elaborado con el fin de ayudar en la campaña contra el analfabetismo que existe entre las personas que hablan Tepehua. Se espera que por medio de saber leer su propio idioma se acelera el aprendizaje del español.

cha as ta' lan pa chac

can ix mac mun va anch

cax ji su' nu' tu chu'

lan ux chi cux ac anch

xun ca pac can xu chi'

mi' an lun sac ax chac

xac na man can sa cha'

Nā ta'amputun jū lacTilix

jū Pītalū', Mānavī, Chuchū.

Matīch jū ixcanīca'an pero

nā alin jū ixtūmīn'an.

Nā ta'īputun ixcanīca'an.

Vāchu' ta'īputun jū

ixpāpītu'an.

ix'aī

maī	naī	vaī
paī	laī	chaī

maī	paī	laī	naī	paī	chaī
laī	chā	naī	maī	laī	paī
naī	vaī	laī	vaī	lan	chaī
vaī	min	lin	laī	paī	chu'
mān	maī	laī	jun	jan	vaī
paī	mun	maī	naī	lun	chaī

Jū Mānavī chaī jū Tilix

cata'ana' lācāsāvat

īnīn jū Āna.

Jū ixpaī chaī ixnatī

catapacxanāch anī.

Jū Āna nā alacmāpaīnī

jū ixpaī chaī ixnatī.

Sacmīch jū Tilix, ējā

nā alin ixvaītī jū

ixnatī chaīch jū ixpaī.

Jantū icmispāi,

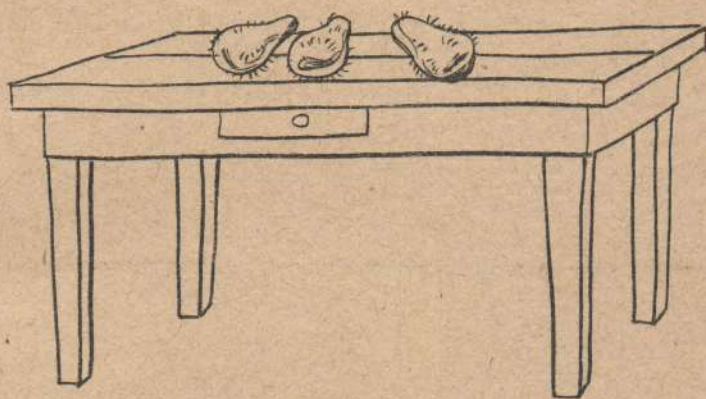
nājunch jū Tilix.

quīū

qui quī

quī	qui	quī	quī	qui	paī
pac	lin	quī	man	am	qui
quī	ta'	ix	qui	xū	sac
min	qui	mi'	cax	quī	naī
qui	mā	quī	ax	qui	chac
jā	cha	na'	quī	maī	anch

Nī camina' jū Āna

ca'alina' jū quīū.

Nā can jū quīū.

Nā uputun jū quīū jū Āna.

quīnquin

quin quīn quīm

quīm quin quīm quī quīn

quin quīn quīm māī quin

quīm chu' quin pac chac

lin qui māī min mac

quin chu' as in nī

anch quīm lun paī quin

Jū Miquī quī'īpā jū quīū.

Nā uputun jū quīū

jū ixquin.

Jū Tilix chaī jū Āna

nā ta'īputun jū quīū vāchu'.

Jū Āna nā squitīputun.

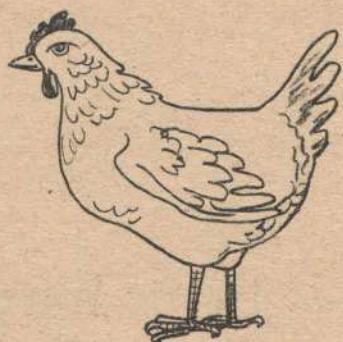
Nājunch jū Ana,

jū quīmpaī chaī quīnatī

nā ta'uputun jū quīū.

Nā pānicnī chaī jū quīū.

Nā can jū quīū.

Nājunch jū Miquī,

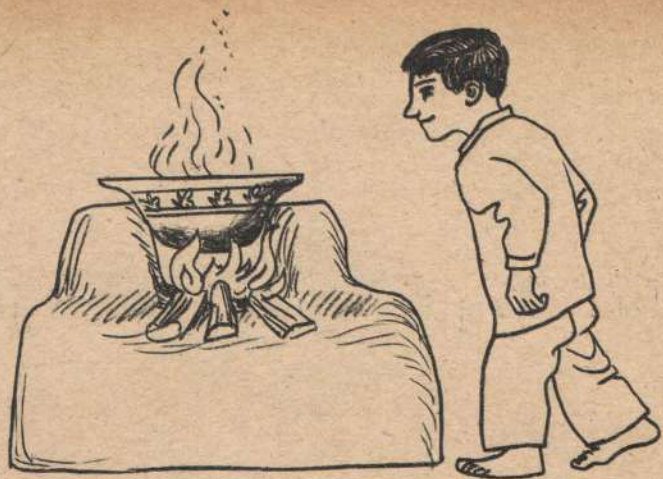
nā alin ixchīla'

jū quīnquin.

Nā uputun jū chīla'

jū ixquin Ana.

Nā can jū chīla'.

Nā uputun jū quīū chāī

jū chīla' jū Miquī.

Tūca' chāī jū chīla'.

Jū quīū, nā chātach,

nā scacata.

Nā chavānī jū Miquī.

scumilh

squi sca scu

squi	sca	scu	sca	squi
chu'	naī	lan	scu	anch
quin	sca	maī	scu	squi
squi	jun	sca	sa'	quīm
chaī	min	vaī	scu	quīn
squi	cu'	mān	sca	squi

Nā laī squitī jū Āna.

Nā squitīputun jū Āna.

Nā uputun vātī.

Nā uputun jū quiū chāī

jū chīla' jū Miquī.

xcuju'

xcu xca xcā xcān

xcā xca xcu xcā xcān

mun xcā mīn xcu chac

xca lac xcā mūn chu'

lun xcu pac xca xcān

xcu xac lān xcā quin

man līn xca mac xcān

Jū Āna, quī'īpā jū xcān.

Nā alin jū xcān jū chavaī.

Alin jū scacata

xcān lācājipī.

Nā scacata jū

xcān jū lācājipī.

Jantū chavānī jū Anīta.

Nā xcanī jū ixpajan.

Aī, nā quixcanī

jū quīmpajan,

nājunch jū Anīta.

Nā uj'un jū Tīna.

Ja alin jū mīn'uj'ut?,

jī Tīna, nājunch jū ixnatī.

Nā alin, nājunch jū Tīna.

Nā quixcanī jū quīmpixtu'.

Paīnīchī'at, nājunch

jū ixnatī.

uī juī nuī

uī

uī	nuī	uī	juī	nuī	juī
vā	maī	as	paī	xca	nuī
uī	juī	in	quī	juī	chaī
am	xcu	uī	nuī	xca	juī
ca	juī	ic	xca	nuī	xcān
uī	xac	uī	juī	xcu	nuī

Nā laī uī jū

chīla' jū Chuchū.

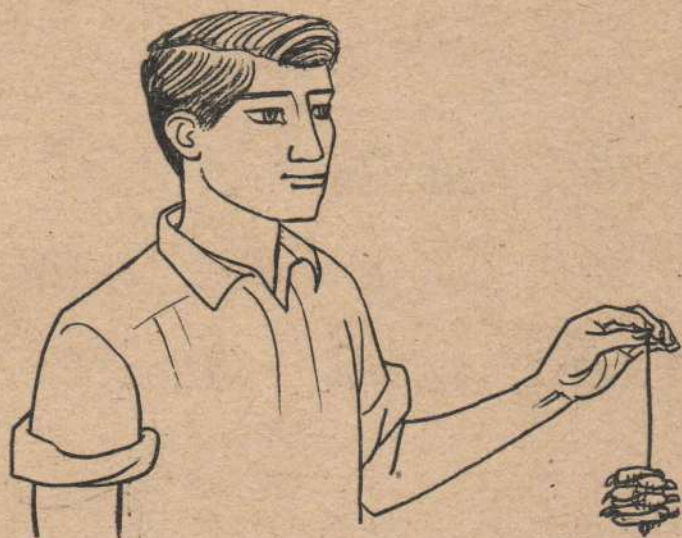
Vāchu' laī uī jū xcupu'.

Nā can jū xcupu'.

Nā ta'uputun jū xcupu'

jū Ana chaī Tīna.

Vāchu' uputun jū Chuchū.

Nā amputun xcupunu'

jū chavaī jū Chuchū.

Nā uputun xcupu'.

Nā laī uī jū xcupu'.

Nā mujūputun jū

ixni' jū Ana.

Ja laī mujūī

jū ixni' jū Ana?

Nā laī mujūī jū ixni'.

Nā laī sunuī jū ixjipī.

yā

yā ya ya' yū yu

yu	ya	ya'	yu	yā	yū
ya	mi	nuī	yū	juī	an
ac	uī	ya'	pa	lin	yā
yu	yā	juī	ax	ya'	uī
ux	sā	vaī	yā	nuī	yu
ya	ix	ya'	yū	laī	quīm

Jū ixnatī Āna casquitīya'.

Camujūnīya' ixni'

jū ixpaī Āna.

Nā vājin jū ixpaī Āna.

Jū Āna vāchu' casquitīya'.

Calacmujūnīya' ixni'an
jū Mānavī, chaī jū Miquī,
chaī jū Tīyācū,
chaī jū Tilix.
Nā can jū quīni',
nājunch jū Āna.

Jū Āna vāchu'

amputun jū lacācuxtū.

Acsac'anta jū quīū

chāī ac'īyanta jū misīs,

nājunch jū Āna.

Vāchu' cāna' jū ixnatī

Āna chaī jū ixpaī.

Jū Tilix, chaī jū

Miquī, chaī jū Tīyācū,

cataquī'īyanta jū jāca.

ȧTīschavaīch cāna'

īni' jū quīū

chaī jū misīs?

Cā yu'unch jū Mānavī

chaī jū Tilix.

Jū ixpaī Āna, chaī

jū Pītalū', Tīyācū,

cata'ana' īnīn jū jāca.

Yūchī jū Āna

camacchāya' jū quiū.

Vāchu' camācuvīlāya'

jū ixnatī.

xaūtī

āu naū

māu vāu xaū

xaū āu vāu māu āu naū

xcu āu yū xaū ta ya'

naū yā māu cux yu vāu

cax li xcā māu āu chac

ya' aī qui cha ya xaū

vāu mu naū maī āu xcān

Ca'aūch īnīn jū xcān,

nājunch jū Anīta.

Chāctīquī'ī jū quīxālū,

nājunch jū Ana.

Inchīch, nājunch jū Anīta.

Alin xcavāu jū

ixcanīca jū Pāna'.

Sī xcavāu jū ixcanīca.

Matīch jū xcavāu

ixcanīca jū Xivān.

Alin xcavāu jū

ixpāpītu' jū Xivān.

Nāvīputun ixxcuju' jū Tīna.

Matīch jū ix'īlū.

Ictī'anch īni' jū quī'īlū,

nājunch jū Tīna.

Ac'īya' jū xcavāu.

Pus inchīch īni',

nājunch jū ixnatī.

¿Jā laī nāvī jū

xcuju'?, jī Tīna,

nājunch jū ixpaī.

Laī, nājunch jū Tīna.

¿Jā jantū nā xcaī?,

nājunch jū ixpaī.

Jantū xcaī, nājunch jū Tīna.

Nā tachivīnin jū Chuchū chaī
Xivān. Nājunch jū Chuchū,
Nā lactachāpūnīn jū Mānavī
chaī Pītalū'. Pero nājunch
jū Xivān, Palaī tachāpūn jū
Tilix. Jantuch, nājunch jū
Chuchū. Palaī jantū laī ī
jū ixcux jū Tilix. Palaī
laī jū Mānavī. Vāchu' palaī
laī jū Pītalū'. Palaī laī
jū yu'unch. Palaī jantū jū
Tilix.

A continuación se de la lista de las palabras del Tepehua que se enseñan en esta cartilla, las páginas donde se encuentran la primera vez, y los significados en español de las palabras.

ac'iya	26	de allá lo traeré
ac'ia	33	voy a traerlo
acsac'anta	26	lo voy a juntar
ai	17	se queja
alacmāpaīnī	5	los ama
Anīta	17	Anita
ca'āūch	31	vamos
calacmu jūnīya'	25	va hacerle tortillas
camacchāya'	29	va cocerlas
camācuvīlāya'	29	va acompañarle
camu jūnīya'	24	va hacer tortillas por el
casquitīya'	24	va a moler
cata'ana'	4	van a ir
catapacxanāch	4	van a esperar
cataquī'iyanta	27	van a ir a traerlo de allá
chai	4	y
chavaī	16	ahora
chāctīquī'ī	31	voy a ir a traerlo
chāī	9	cosido
chīla'	10	pollo
icmispāī	5	yo sé
ixcanīca	32	su canica
ixcanīca'an	2	la canica de ellos
ixchīla'	10	su pollo
ix'ilū	33	su hilo
ixjipī	22	su lumbre
ixni'	22	su tortilla
ixni'an	25	la tortilla de ellos
ixpaī	4	su padre
ixpajan	17	su estomago
ixpāpītu'	32	su trompo
ixpāpītu'an	2	el trompo de ellos
ixquin	10	su tia
ixtūmīn'an	2	el dinero de ellos
ixvaītī	5	su comida
ixxcuju'	33	su camisa
ī	35	trae
laī	12	puede
lacTilix	2	en la casa de Andrés
lācājipī	16	en la lumbre
Miquī	10	Miguel

mīn'uj'ut	18
mu jūī	22
mu jūputun	22
nāvī	34
nāvīputun	33
palaī	35
paīnīchī'at	18
Pāna'	32
pānīchī	9
pus	33
quīxcāī	17
quī'īlū	33
quī'īpā	13
quīmpaī	9
quīmpajan	17
quīmpixtu'	18
quīnatī	9
quīnī'	25
quīnquin	10
quīū	7
quīxālū	31
scacata	14
sī	32
squiti	12
squiti putun	12
sunuī	22
tachāpūn	35
tachivīnin	35
ta'uputun	9
Tina	18
tīschavaīch	28
Tīyācū	25
tūca'	14
uj'un	18
uī	20
vājin	24
vātī	12
xcaī	34
xcāī	17
xcavāū	32
xcān	16
xcuju'	34
xcupu'	20
xcupunu'	21
Xivān	32
yu'ūnch	28
yūchī	29

tu tos
hacer tortillas
quiere hacer tortillas
hacer
quiere hacerlo
mas
pobrecito de ti
Nombre Indigena
un ratito
pues
me duele
mi hilo
lo trajo de allá
mi padre
mi estomago
mi cuello
mi madre
mi tortilla
mi tía
chayote
mi jarro
caliente
todo
muele
quiere moler
sopla
fuerte
están hablando
quieren comer
Tina
quien
Diego
todavía no
toce
come
come
tortilla
duele, difícil
le duele
amarillo
agua
camisa
camalla
chacalellando
Juan
ellos
él, ella